

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈЕ МИЛАН САВИЋ.

БРОЈ 38.

У НОВОМ САДУ 19. СЕПТЕМБРА 1885.

ГОД. I.

ШТА НАМ КРЕМЕН ПРИПОВЕДА.

Кремену хладном
Топла искра спава;
Молиш је да скочи, —
Молићеш бадава.

Ал камен је поштен,
Па нам приповеда:
„Из мене се ништа
Измолити неда.

1882.

У мени је искра
Од бога, од века“ —
Е па што је не даш?
— „Искра челик чека.“

Тако вели кремен
Сваком. — па и Србу,
(Који има четир
Оцила — у грбу).

З-Ј. Ј.

ПОП ИЛИЈА И ПРОТА ДРАГАЧ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА ЧЕСТЊЕЈШИХ.

НАПИСАО МИЛАН АНДРИЋ.

(Свршеак.)

VIII.

Шта је било, да су т—ђани скоро две године чекали на решење своје тужбе?

Е, док није наименован био нови прота, дотле се тужба њихова није ни предузимала; а кад је дошао нови прота у К., онда је владика наложио овоме, да ту ствар извиди, па да поднесе свој извештај о њој. Али нови прота је био стари пријатељ поп Илијин, па му је сваки посао био прешњији, него та тужба. Кад је већ и трећа појурница отишла, онда се тек нови прота латио, да јави владици, да је тужба т—ђана по све неоснована; а на скоро за тим дође у истом смислу и одлука на проту, са упутством, да је прочита општини т—ској.

Прота сазове скупштину у Т. и прочита владину одлуку.

Сад је тек настао белај у грковом дућану! Грк Спира иште, да му поврате новац, што га је он предујмио за пут депутацији, — а Јова бербер вели:

— Јесам ја теби још онда казао, да ти ниси започео, ми се не би ни лаћали тога по-

сла; а казао сам ти и то, да ћемо ти вратити из црквенога, само ти крени попа. Па ко ти је сад крив, што ти ниси био кадар, да то израдиш?

Грк Спира је ђипарао од једа, као махнит. Подигао је обе песнице, па је тако претио, да ће тужити читаву општину, ако му не врате новац, што га је на депутацију потрошио.

— Па тужи, кад баш хоћеш — рече Јова бербер. — Наћи ћемо и ми фишкала, па ћемо се процесати!

Грк Спира суне на то, мислиш, раскидаће Јову; и бог зна, шта би могло бити, да не изиђоше и Јова и сви из дућана, а грк остаде сам, па проклиње и овај тренутак, кад је он и помислио, да таквим људима некто добро учини!

Људи би сад већ готови били, да се опет измире са попом; ал овај — ни да би погледали и којег од њих! Нека запамте, како је то, подизати се против свог попа. А да покаже, да је он глава у општини, те може чинити, шта хоће, — отишао је на скоро за тим на једно шест недеља од куће, а у Т. ако је за

то време ко умр'о, или се дете родило, — морали су ићи у друго село рад попа.

Хе, — то је владика допустио поп-Илији.

Док је поп Илија путовао некуда, дотле се догодило нешто у обитељи Неце кројача, што се мора приповедити.

Нецина Јованка оставила мужа, па дошла оцу и матери.

Она је код куће навикла добром животу, па док јој је муж у Т. био, дотле никад боље; али у И. богме није доспело ни два пут у недељи на кување, а то је лепу Јованку кројачеву веома растужило. Почела је с дана на дан да опада, да слаби, и на послетку се реши, да остави Јефту, па да се врати својим родитељима. Деце није имала, а осећала је, да је Јефту само у Т. могла љубити. И. је место учитељске патње и невоље, а љубав не може становати са невољом под једним кровом.

Јефта Ижичић је још неко време остао у И. ал су и њему освитали све прњи дани. Није се могао дуго скрасити онде. Које невоља, које туга за Јованком наведе га, да и он остави своју штадију, па је отишао у свет, — никоме није ни казао, а ваљда ни сам није знао, куда ће? Јованка никада није чула ни гласа о њему!

Јованчина мати мало што није свиснула од туге и чуда, кад је видела своју кћер, како изгледа. Као да су је гуштери попили. Они румени, округли образи, које је она неговала са највећом бригом материнском, — сад су бледи и уве и. Оне ватрене црне очи чисто се погасиле; једва по гдекоја варница севне из њих. Матери је страхота било погледати ћерку своју, како се ужасно прерушила.

Невоља је највећа болест за човека, — ал је нега материна опет најбољи мелем. Јованка се брзо почела опорављати под негом материном. У кући родитељској на брзо се почела осећати, као оно за време девовања свога. Мати јој није давала ништа, да ради, већ јој је само угађала, не би ли повратила ћерци својој ону пређашњу свежину и лепоту.

Кад би јој код куће било дуго време, онда би отишла попиној матери на диван, а ова ју је од детињства увек пазила. Да је на њену било, — сад би Јованка била т-ска попадија. Е, ал покојни Стева месар је био друге памети. —

Дође и поп Илија кући с пута, па чим се мало одморио и чуо, шта се све догодило у селу, док је он био на путу, одмах звонс Перу звонара, па га пошље грку Спири, Јови берберу, Неци кројачу и Ђођи опанчару, да их

позове за сутра дан к њему на ужину. Ови се зачуде томе позиву, па, да нису познавали Перу звонара, би мислили, да овај збија шалу с њима. Ал опет, — ко би се и смео шалити са поповом речи!

Забораве, шта је оно било у грковом дућану због путних трошкова депутације, па оду грку, да чују, зна ли овај, — шта ће то рећи, да попа њих позива на ужину?

Грк је премишљао и премишљао; а на послетку нађе, да се попа морао покајати, па је сада рад, да изгледи целу ствар. Годио му је што се попа к њему приближује, па је већ почео и о томе размишљати, како ће удесити са попом, да се њему из црквене благајнице поврати на путовање депутације предујмљени новац, јер је видео, да другим путем неће доћи до њега.

Сутра дан у подне ето сва четир госта у свечаном оделу попи на ужину.

Поп Илија их дочека озбиљно, па им саопшти, да се он жели измирити са свима људима у општини, и од селе са свима живети у љубави. За то је ето њих, као најотменије, и позвао к себи, да их у знак те његове добре жеље почасте, а што је до сад било, то и битисало!

Гости се уљудно поклонс, а пена се рукује са свима редом.

Сад се донесе шљивовица, она стара попина шљивовица, што је некад . . . ех, ма нимо се тога! Та то је било, па и битисало!

Поп Илија наздрави најпре грку Спири, па онда другом, па трећем и четвртом.

Шљивовица — не може бити боља! Болан да се лечиш њоме! А поп-Илија је ни мало не штеди, него точи једну за другом.

Гости се већ мало загрејали били, кад се јавило, да изволе у другу собу.

Сто је необично постављен. Ђођа опанчар му се чисто не сме да приближи. Посуђе господско, убруси на тањирима бели, као снег. На сред стола огромна кита цвећа, прекрила скоро полак стола. Крај сваког тањира и по две боце вина, у једној жуто, као дукат, а у другој црно. Попови гости нису видели још никада тако дивно постављена стола.

Али — на што су оне наочари у сваком тањиру? — Хајде, што су их метили попиној матери; она је стара жена, па не би могла извадити свој залагај из чиније без њих, — ал шта ће остали с њима, кад — хвала богу — сви добро виде?

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сви стоје већ око стола, али пре, него што ће се сести, рећи ће поп Илија:

— Био сам не давно у Бечу код нашег спахије на ужини, где сам видео обичаје велике господе, па хоћу и сам некоје од тих да заведем. Први је обичај, да сви гости натакну наочаре при ужини, па сам још онај дан купио педесет комада.

За тим подигне са свим озбиљно наочаре из свог таџира, натакне их, па седне за сто. Нико није приметио, да нема стакла у њима.

И поп-Илијина мати је учинила то исто, — не по господском, него по своје свакидањем обичају.

— Изволите — рече поп Илија.

Гости се збунили, не смеду да погледају један на другога, него — дај и они, натакни наочаре.

Бог те пита, какво је било стакло на наочарима!

Кад поседаше. — један окренио главу на десно, други на лево; један подигао главу, други упрљо брадом у прса, па се ускосирио, да преко наочари види, је ли му кашика у таџиру? Сад опет изере вратом, као патке, кад кобац прелети преко њих. И то је тако трајало до краја ужине.

Ужина јест била господска, али кад устадоше од стола, гости обневидели, па се хватају један за другога. Очи им набрекле, да искоче.

Захвале се на части, па хајд' сваки својој кући, не са оним веселим расположењем, са којим се обично разилазе поп-Илијини гости, него тихо, ћутећи, замишљено.

Сутра дан је опет било гостију код поп-Илије, али све сама господа.

Натарош, кад је ишао са ужине, сврати се у грков дућан неким послом својим.

— А, на здравље, на здравље, господине — предусрете га грк учтиво. — Како вас је чистио господин попа?

— Добро, да не може бити боље!

— А, јест, јест; и нас је јуче почастио, само тако може бити.

— Није бадава био шест недеља одсутан, ал данас је накрмљено оно, што се за то време није уживало.

— Верујем, верујем, господине; само да није узео у обичај од велике господе оне наочаре!

Натарош се стане слатко смејати, а грк-Спири севне нешто у глави.

— Дакле, само да није узео наочаре, је ли те? — питаће натарош, и опет удари у смеј. Грк Спира климне само један пут два главом, па зачуђено гледи у натароша.

— Е, нас није частио са наочарима.

Грк-Спири сад постане све јасно. Дакле попа је и опет терао с њиме спрдњу.

Истом што оде натарош, а ето Неце кројача.

— Но, ти, комедијашу, кад ћеш опет твоје милом попи на ручак? — предусрете га грк поругљиво.

— Онда, кад и ти — одговори Неца кројач.

— Онда, кад и ја? . . . Ја му нећу више прекорачити прага!

— Док те не позове.

— Са мном неће више збијати шалу и правити наказу од мене!

— А шта те је опет увредио?

— Господски обичаји, наочари, — одговори грк бекељећи се. — Ваљ'да су господа пала с крушке, да заведе такве смећењачке обичаје. Мало, што нисам вид изгубио.

— А шта ја знам? Ја нисам никада јео из једне чиније са господом. Мени је могао и кошницу натаћи на главу. Ал ти се правиш увек мудар, па што си се помајмунио?

Неца као да баш није примио за увреду ту попину шалу.

— Ја ти само толико кажем, Нецо, да му је то последња са мном!

— Марим ја — одговори Неца, па слегне рамени.

Сад је већ цело село знало, како је попа насадио своје госте, па чим се ко сретне са којим од ових, не може проћи, да га не запита: — кад ћеш на ужину попи?

Поп Илија није ни тражио друго. Он је само хтео, да своје противнике направи смешним пред људима, а то је и постигао.

Грк Спира није смео више ни зуба обелити, а камо ли наговарати кога, да тужи поп-Илију. Није спомињао више ни предујмљене путне трошкове, само да не би дао повода, да га ко запита, кад ће попи на ужину?

Људи се прилагодили свему, што год је поп Илија чинио, а овај је и даље терао своје. Кога је хтео, оног је призивао к себи, а са осталима је само онда имао посла, кад је то званична дужност му изискивала, и кад су му бир доносили.

После материне смрти остао је сам самцит. Кад је у коме послу требало женске главе, онда

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је ту била Јованка. А женска глава је увек нужна у кући.

Бабама је у селу сад све чешће падало на памет, како је покојне матере попине жеља била још вајнекада, да јој син узме лепу ћерку

кројачеву. Ова је још и сад лепа, е — ал оне жеље? . . .

Кад је поп Илија преминуо, за мртвачким сандуком му је ишла само једна, у црно обучена женска, — Јованка кројачева.

ТУГА.

Јесенско је доба.

Маглуштина сива природу обвила,
А студена киша непрестано лива.
Не мирише цвеће, к'о што ј' мирисало,
И лишће с дрвета већ поотпадало.
Не чују се песме чилих берачица,
Ни умилни гласи тица-певалица.
Ни сунашце јарко није тако сјајно,
Ни зорино лишће није више бајно,
Као што је било!

Хај пролеће мило!

Ти ћеш опет доћи: мирисаће цвеће,
Разведриће с' небо, славуј ће да леће,
Песмице да вије, да весели друга
Крај потока малог сред зелена луга;
Румен-зоре лишће биће опет бајно.
И сунашце јарко засијнуће сјајно.
Разлегаће с' песме раденица вредних,
Зазујаће пчеле код кошница медних,
Све ће да оживи!

Смир' се, срце, смири!

Само теби јадном никад више не ће
Замирисат' цвеће! Никад више не ће
Сијнут' прамалеће!

Павле Р

СПЕРАТА.

(ИЗ ГЕТЕВЉЕВОГ „WILHELM MEISTERS LEHRJAHRE“.)

(Свршетак.)

Акон млогих ужасних и чудних епоха, које прелазим муком, стишао му се дух некако чудно а узнемирило тело. Готово никада није седео, већ ако би се машио харфе и свирао, пратећи свирку обично песмом. Онако није никада мировао, али беше са свим доброћудан и послушан, јер све страсти његове као да се стопише у једину страву од смрти. Могао си га наговорити на све на свету, само кад си му попретио којом опасном болести, или смрћу.

Осем тога чуда што неуморен ходаше по манастиру тамо и амо, и баш јасно наговешћиваше е би још боље било тумарати тако по гори и дољи, спомињаше још и неко привиђење, што га обично плаши. Увераваше, кад год се пробуди ма у које доба ноћи а оно стоји с ногу украј његова кревета леп неки дечко, па му голим ножем прети. Преместе га у другу ћелију, али он опет тврдише да и ту, па најзад да га на другим местима по манастиру врба тај дечко. При шетњи својој биваше све немирнији, после се неки и опомињаху, да су га за то време виђали где је чешће него од пређе стајао на прозору и гледао уз језеро.

Нашу јадну сестру за то време као да је она

једина мисао онај исти посао мало по мало слабио, те наш лекар предложи, да јој помало у друге њене кости помешају кости детињег коштура каквог и тиме даду укрепе. Сумњало се хоће ли то користити, ал се мислило е ће се тиме добити бар толико, да ће се проћи вечита тражења чим буду сви делови на броју, а моћи ће се обнадежити на пут у Рим.

Тако и ураде, и њена другарица мењаше приметно сакупљене кости с онима, што су јој поверили и чудно миље обузе јадну болесницу кад се делови мало по мало прибраше, те се могоше означити, којих још нема. Брижљиво је сваки део, камо је ишао, концима и пантљикама учвршћивала, а испуњавала празна места свилом и везом, као што се обично штују тела светитељска.

Тако су јој скупили све делове, не беше само мало њих од крајева. Једном из јутра, кад је још спавала а лекар дошао да се упита за њу, узе старица оне штоване кости из ковчежића украј постеље њене, да покаже лекару чиме се занима драга болесница. Одмах за тим чују је да скочи из постеље, диже завесу и опази да је ковчежић празан. Паде на колена; уђу у нутра и чују јој ра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

досну усрдну молитву. „Јесте! истина је, повикаће, не беше сан, доиста! Радујте се са мном пријатељи моји! Видела сам оно драго лепо створење живо. Устало је, збацило вео са себе, сјај му осветли собу, лепота му се преобрази, не могаше тла додирнути а вољно беше. Лако се диже и не могаше ми баш ни руке пружити. Понда ме викну и показа ми пут, којим ми ваља поћи. Поћићу за њим, скоро ћу поћи, осећам ја и све ми је лакше око срца. Туга ме минула па већ што сам само угледала моје ускрснуто дете окусила сам у напред радости небеске.“

Од тога доба бавила јој се душа најрадоснијим изгледима на земаљске ствари и не обазираше се више, само је по где што јела а дух јој се мало по мало извијаше из телесних пута. Те тако је нађосмо један пут кад и неочекивасмо бледу и без осећаја, очи јој се више не отвараше, беше што ми велимо — мртва.

Глас о њеном привиђењу пуко је брзо по народу, па штовање што га је за живота уживала, претури се по смрти њеној брзо у мисао, да је ваља одмах држати за блажену а баш и за свету.

Кад су је хтели сахранити, гураше се свет страшном силом, да јој се руке, да јој се бар хаљине дотакне. Тако страшно узбуђени не осећаше разни болесници болове, што су их до сада мучили; држаху се за исцељене, признаваху то, хваљаху бога и нову му светитељку. Свештенство мораде изложити тело у неку црквицу, народ искаше прилике, да покаже своју побожност, навала беше грдна; планинци, који су и онако склоњени на живахне религиозне осећаје, нагоше амо из својих долина; побожност, чудотворства, обожање расло је сваким даном. Владичине наредбе, што су требале слабити и мало по мало угушивати то ново обожање, не могаше се извести; чим му се кратило народ се бунио и беше спреман да удари силом против неверника. Није ли, викао је, боравио и св. Боромеј, међу нашим прадедима? Не доживе и његова мати ту радост да га за свеца прогласе. Није ли нам се хтело претставити оном великом

скиком на стени код Ароне, његова душевна величина? Зар не живе његова својства још међу нама? Па зар није бог обећао, да ће у верном народу понављати увек своја чуда.

Кад тело за неколико дана не поче трулити, већ биваше све беље и чисто да се провиди, расла је вера у људи све више и више а у светини појавише се неколико исцељења, што их ни онај који би добро мотрио не могаше протумачити а баш ни за превару прогласити. Сав се предео узрујао, па ко није сам дошао, слушао је бар неко времо само о томе и ни о чем другом.

Манастир, где беше мој брат, разлегао се као и сав предео од тих чуда, а тим се још мање чувало споменути о томе кад беше он ту, што обично иначе није пазиво на ништа, и што се није знало за његов одношај. Али тога пута као да је са свим тачно чуо; тако је вешто утеко, да никад нико није могао појмити, како се из манастира извукао. После расчују, да се превезо с неколико аџија и да је лађаре, који на њему нису опазили ничега необичнога, једнако молио, да јако пазе, да се чамац не преврне. У неко доба ноћи дође у ону црквицу, где му се несретна драга одмараше од својих јада; само неколико богомољаца клечаху по угловима, њена стара пријатељица сећаше јој украј главе, он приђе, назове јој бога и запита: како јој је господарици? „Ето видите“ одговори му она чисто збуњено. Он гледаше мртваца само са стране. За мало се заустезаше па је онда узе за руку. Уплашен са хладноће, одмах је опет пусти, звераше плахо око себе па рече старици: „Ја сада не могу код ње остати, ја још имам веома далеки пута пред собом, ал ја ћу за времена опет ту бити; реци јој то, кад се пробуди.“

Тако оде, нама јаве то тек касно, тражило се, куд је могао отићи, али заман! Непојмљиво је, како се пробио кроз брегове и долине. Тек после дуга времена наиђемо у Граубиндену опет на његов траг, али касно, одмах га опет изгубисмо. Ми смо мислили да је отишао у Немачку, али рат замете са свим таким слабе трагове. Превела В. Ј. Б.

БИЛИНЕ И БОГАТИРИ.

СТУДИЈА Н. КОВАЧЕВИЋА.

(Свршетак.)

собиту грану билина чине песме о „татарцињѣ“, о времену златне орде. Напред је указана разлика у неколико stoleћа међу Владимиром и појавом Татара, по руски је народ по свој прилици хтео рећи,

да је Владимир са својим богатирима вазда био тамо, где је отаџбина требала заштите од туђина. Татарска сила је персонифицирана у Идолишту, које долази само у Кијев, нико му ништа не може учинити: на собету седи међу кнезом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и кнегињом, богатири и бојари Ћуте као заливени. Владимир шиље по Илију, који долази голих руку, без сабље и буздована.

Кад се противници среташе на стратишту, по мегданцијском обичају замећу беседу. Татарин, хотећи испитати снагу свога такмаца, пита га:

„А по многу ли Иљя вашъ хлеба ђетъ?
а по многу ли Иљя вашъ пива пьетъ?“

Илија, знајући у чему је ствар подругљиво му одговара:

„У нашего Иљя батюшка былъ крестьянинъ (сељак) у него была корова ђущая, она много пила-ѣла и лопнула (пукла).“

Татарин се расрди на овакав одговор, извади сабљу, да посече Илију, по овај довати своју богатирску шапку (капу) „изъ земли греческой“ и њоме пресече Татарина на две половине. После овога мегдана већ се у билинама не сретају Татари, за билине је овај мегдан, што за историју победа, коју су Руси 1380. године одржали над Татарима. Илија је све своје доба провео на добру коњу у широкој степи, „отъ младости ђздилъ до старости,“ а та је старост тешка, дубока, сам се Илија често на њу жали:

„А глубокая старость триста годовъ,
а триста годовъ да пятьдесятъ лѣтъ.“

Народни певач у Срба тешко се растаје са својим омиљеним јунаком Краљевићем Марком, но опет се покорава вечитом закону и природи, која својим током носи цвет и плод, живот и смрт. Руска песма није могла допустити, да се онај Илија, који ломи сву силу татарску, за триста лета чини толико мегдана, да се тај Илија боји смрти.

О смрти његовој нам вишта не кажу, оне знају, да је ишчезнуо, да се у камен претворио, ал не да је умрло.

Нема доказа, да је Илија историјска личност. Као историјске личности помињу се у летописима Добриња и Аљоша Поповић, које опет народ пева као помагаче Илији, о њему пак у тим летописима ништа се не вели. Он није од оних јунака, који су некад доиста живели, после себе оставили какву историјску успомену, те их је с тога народна машта преселила и убројила у ред богатира. Илија је јунак потпуно идеални, што му у исто доба не смета, да буде и више историјским, но многи који су не само живели, но иза себе и оставили какав знак живота; у идеалној личности тога бога-

тира потпуно се исказује историјски карактер руског народа. Као што је у Светогору исказана сурова физична сила, исто је тако у Илији исказана сила оне друге половине, што мери не количином, него каквоћом. Вредност те каквоће налазимо ми у ово неколико назива, којим народ карактерише живот и сву суштину деловања свога богатира: „стоятель за родную землю, оберегатель ея со всеѣхъ сторонъ“

За Илијом долази Добриња Никитић, по летописима стриц, по народним песмама синовац кнезу Владимиру. Билине у опште износе Владимира као старешину не само по власти но по годинама, у билинама од њега нема старијега, те отуд противност међу хроником и билином. Колико је год руски народ имао појма о добрим странама витештва, све је изразио у карактеристици овога јунака. Поред тога, што је неустрашив јунак, што није лукав, није горделив, он зна како се треба разговорити с богатиром, како поздравити или опростити од њега. Богатир, је ли победио свога противника, никада му живот не прашта, ма га овај колико молио. У билинама сретамо једини изузетак код Добриње. Он се у два маха бије са огњеним змајем Гориничем и кад га овај моли, да му поклони живот — Добриња му и прашта, али под условом, да већ не води у ропство момке и девојке. Но змај није одржао речи. У кратко иза мегдана, уграби он синовицу Владимирову. Добриња се по други пут спрема на бој. Овога пута ослобађа из ропства не само синовицу Владимирову, него још много туђих царевића, краљевића и руских богатира.

Други посао овога богатира био је да испуни поруку Владимирову: да стиша немирне орде, да прокрчи „у земљи кавкаској“ пут чак до у Грчку до кнежева таста Етмануила Етмануловића, затим да покори пјатигорске Черкезе и Татаре, Чукче и Олутере. Даљина пута и величина посла, намећу јунаку мисао, да се може бити никад више неће вратити, с тога се и прашта са својом женом остављајући јој аманет, да га чека дванаест година, а после тога рока, нек се преудаје за кога јој драго само не за Аљошу Поповића. Билина прича даље, како је богатир савлађивао један посао за другим, а међу тим ни његова жена не „седи залуду.“ Није прошло ни годину дана, а она се већ преудаје таман за Аљошу. Радња у овој билини достиже врхунац песничке лепоте, кад се на богатом сватовском пиру пред сватовима јавља сам Добриња. Ми бисмо очекивали, да

ће се сад приметити бој, да ће неверница платити, Аљоша погинути, готово нам се чини, да је то природан излазак, да се заплет може једино тако решити.

Ми знамо, да под Тројом траје читавих десет година крвави рат, пролива се море љуцке крви, гину сви велики јунаци само за једну лепу Јелену.

„Εσσεται ἡμαρ ὄτ' ἄν ποτ' ἀλόλιη Πίος ἱρὴ
καὶ Πρίαμος καὶ λαὸς ἐνμυελίω Πρίαμοιο.“

(Доћи ће дан, да пропадне света Троја и Пријам и народ копљаника Пријама) — и то опет само због једне жене. До таког ништавила нигде ни издалека неће доћи руска билина, да већ и не говорим о српским народним песмама. Какав casus belli — таки и јунаци. Ахил, глава свијем јунацима у Илијади, кад оће да му узму наложницу, он части „много славног“ Агамемнона тако „изабраним“ речима, којима се у нас једва бабе бруче; а кад му је већ одузеше, он седи у песку, поред „црне лађе“ и — плаче. Јунак и плакати за прљавом кецељом! Каква грдна иронија, каква наказа од јунаштва! Ја разумем плач Краљевића Марка за његова два побратима, који цвиле у тавници. Кад му долази ова вест:

„Он с' удари руком по кољену,
На руци му пуче бурма златна“
па онда:

„Јаој мени оба побратима,
Та ћесте ми данас запанули“
и даље:

„Рони Марко сузе од очију,
У образ је као земља црна,
Жао њему оба побратима.“

Ове су нам сузе појмљиве. Јунак има пред очима судбу својих другова, његових помагача, са-бораца за идеју, која руководи радом свију заједно. Да Ахил увиђа ништавост, ради које се лије љуцка крв, па да с тога одустаје од даље борбе, ми бисмо видели јунака, у коме се сасредоточавају лепа својства једног народа, наше симпатије биле би на његовој страни. Овако место јунака ми видимо капризну жену. Његов сурови, ситничарски карактер огледа се даље у поступку с мртвим телом Хекторовим и дочеком старога Пријама. Кад је Ахил таки, какви тек остали морају бити? запитао би когод.

Разуме се, гори од горега. Са своје стране, ја горе не бих знао осрамотити Марка, него кад бих му хтео примењивати Ахила. То би без сумње рекао и Рус за свога Добрињу. У својој

кући затиче он сватове, жена му се преудаје. Жлица је врло јако затегнута, али није пукла, дошло је до последње границе, али та граница није прекорачена. Части јунакове није се такло, та тек је свадбу затекао, те ненази довољно узрока, да замеће кавгу. Њему је мила жена, али му је мио и живот јунака, који је с њиме заједно видео доста муке и невоље. Каква разлика међу Омировим Одисијем и руским Богатиром. Онај коси просиоце своје жене као азијска холера, негледајући, што су то све „велики“ и „богуслични“ јунаци. Овај узима своју жену, говорећи само:

„Гдѣ это видано, еще гдѣ это слыхано,
Отъ жива мужа замужѣ идти?“

А његов такмац Аљоша иде да га одмени на застави. Руска песма и сувише поштује јунака, особито таког, ком је дала назив богатира, а да би га погубила ради женске главе.

Аљоша је јунак, помагач Илији и Добрињи, али не толико мио народу као прва двојица. Он је рода поповскога, а од тога се рода — како веле билине — свашто може очекивати. Овај јунак је млад, виђен, доста пута лукав, туђу жену уме превластити, већој власти зна се умилити, чак његово јунаштво не цени се особито, два пута се бије с Тугарином Змајевићем и убија га не толико јунаштом колико лукавством. Што је Аљоша овакав то је крив род поповски, јер је то на њега прешло с тога рода путем наслеђа. Што је Аљоша често исто таки јунак и богатир као и његови другови — билине приписивају његовој дружби с Илијом и Добрињом.

Кад споменемо још Василија Буслаева и Садку, обојицу из Новгорода, који немају ништа општег с Владимиром и с Кијевом, него раде са свим одељно — онда смо набројали главније руске богатири. Богатири новгородски не бију се са спољним непријатељем, не стоје на застави него бране народ од домаћег насиља. Особито се слави Садко, чије лађе плове по: „славной матушкѣ, по Волгѣ-рѣскѣ“, и који не да купцима новгородским, да варају сиротињу.

Билине нам неједнако казују, како је нестало богатира, оне не допуштају, да су изгинули или помрли. Једне причају, да су исчезнули једном у боју, кад су видели, да туђу силу немогу свладати; друге опет кажу, како су се једном богатири тако посилили, те изазвали на мегдан сву силу небесну. Ова их је сила покарала пустив на њих подземне духове, с којима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се богатири увате у кошгац. Овако вели једна билина о нестанку богатира:

„Бились витязи три дня
бились три часа, три минуточки.
Намахалися ихъ плечи могутныя
уходилися ихъ кони добрые,
притупилися ихъ мечи булатные,
испугалися могучіе витязи,
побѣжали въ каменныя горы,
въ темныя пещери.
Какъ побѣжить витязь къ горѣ
такъ и окаменѣтъ;
какъ побѣжить другой,
такъ и окаменѣтъ;
какъ побѣжить третій
такъ и окаменѣтъ.“

Тим се завршује у народним песмама доба Владимирово и доба његових богатира. У тим песмама већ се историјска судба народа обележава општим цртама, унутарњим смислом. Млађе поколење богатира, и ако се примиче обичним људма, опет није чисто од преувеличавања. Билина ће често пренети по коју црту старог богатирства на ново колено. Од овога је чисто тек треће доба билина, т. зв. историјске песме, у којима већ нема богатира, него њих замењују „поединцики“ (мегданције), а то су све

лица историјска као што је Никита Романовић, Јермак, освајач Сибира и т. д. У овом добу билина иде с Владимира на Ивана Грозног. Центар радње већ није Кијев но Москва. Но прелаз с Владимира на Ивана, из Кијева у Москву није изменио епски облик и израз песме: он је у ово доба исто таки, као што га видимо у добу богатирском.

Билине су певали народни певачи уз „гусларный звонъ.“ Ти гуслари су будили народну свест, крепили га у тешком добу татарског робовања. Билине и гуслари били су једини весници бољих дана и народне слободе. Билине су достигле крајње цели и мирно могле уступити своје место културном развијћу, које је и обусловило даље цветање народне песме.

Билине карактерише: јаки морал, правда, што је вољан народ у песми да ода и непријатељу оно што је његово, таман као и руском богатиру; језик који и ако прост, али звучан и пријатан; казивање је неусиљено, мисли теку у лепом правилном реду. Што се пак тиче естетичне вредности и разумевања идеје, песничког полета и дубљине мисли, јачине речи и округлине стиха — ја бих билине могао упоређивати српским народним песмама тек кад бих најпре даметнуо оно Овидијево: *si parva licet componere magnis.* У *Петрограду.*

ХУМОР У ПОЕЗИЈИ З.-Ј. ЈОВАНОВИЋА.

(Свршетак.)

а се могу удубити у дечија осећања, да се могу умислити у онај мили, шарени свет њихових замисли, у округласте облике њиховог појимања, у потпуну могућност њиховог представљања — ја бих, држим, тек онда могао достојно оценити не само важност дечијих песама Змај-Јована Јовановића, него и онај непосредни душевни утисак њихов на тај мали, умиљати и невини свет. Али, детинско доба лежи већ далеко за мном а ја нисам Змај-Јовановић, да се могу тако уживети у осећаје и замишљаје дечије. Треба за то имати ружичасту дубину племенитог осећања и ведрину песничког замишљања. Та нигде, ни у каквој прилици не огледа се чиста душа јасније, него у саобраштају с дечицом. Деца су бољи психолози него матори људи; они боље прокљуде људске особине него матори људи; они знају одмах ко је, поред све буре и непогоде светске, у души својој очувао невиност,

коју реч ми старији преводимо са поштењем; они знају одмах, ко им је пријатељ — та ко децу љуби, то је добар човек. Је ли нужно онда, да тумачим онај апсолутни уплив дечијих песама Змајевих на тај мали свет? Је ли нужно онда, да се упуштам у разлагање дечијег радовања при погледу само једне песме Змајеве? Шта деца том приликом осећају, читав је свет, свет мио, ружичаст, весео, бескрајан. А за чика-Јову? Ја га чисто гледим, како му се из очију круни крупна, чиста суза искрене радости — задовољење његовом труду, толикој бризи, и мир задовољства за признање бескрајне љубави његове. Нико не уме тако да благодари као дете! И ничија благодарност не може тако да дирне као дечија!

Ох, сећам се веселог, задовољног смејања њиховог, кад сам једном приликом случајно завирио у гомилицу такве дечице. Најстарија девојчица држала је у руци „Невен“ и читала

из њега својим млађим другарицама и друговима чика-Јовину песму једну. Тај приказ не могу заборавити а и нећу — та и мене је виуо у детинско доба моје, кад сам с највећом пажњом слушао приповетку о шареном врапцу или о буба мари, и кад сам се слатко, слатко смејао оном, што су те велеважне животињице проживеле.

Сад је мали свет коракнуо напред. Сад слуша или чита приче и песмице о себи, о јунацима свога доба, о јунакињама своје врсте. Та су деца, па и сва, што ће доћи после њих, много сретнија, та њима пева чика-Јова, тај неисцрпиви извор бескрајне љубави и најумиљатије шале.

А зар би се могао Змај-Јовановић тако уживети у дечија осећања; зар би се могао тако невино с децом шалити, да му није карактерна црта онај прави хумор, који старе задовољава, људе ведри а децу весели. Ах, благо таквом човеку и његовој души! Осмејак са дечијих усана задовољава га за свагда, и ни књижевно признање големих заслуга његових не може му тако разведрити лице, као што је то у стању да чини тај осмејак са дечијих румених усана. Змај пева, јер певати мора; Змај се шали, јер се шалити мора, и он би био најнесретнији на овоме свету, да не сме певати и да се не сме шалити.

Па како се уме с децом да шали! Са свим у њиховом духу, е мислиш кад кад, какво ванредно-генијално дете узело је перо у руку, да напише песму, у којој милокрвно, на дечији начин описује радовање и јадовање своје и својих малих вршњака.

Да богме, да није то свагда баш ни тако; јер се у шали његовој огледа и оно, што дете тек осећа а не уме да каже, што је детету права збиља а старијем свету мора бити мало смешно. Тако је Змај погодио ону праву жицу, чије зујање разуме дете врло добро а и старији зна, шта лежи у том звуку.

*

Велики, можда највећи део дечијих песама спевао је чика-Јова уз слику какву. Често је он сам цртао те слике, како је знао и хтео, а уметник на писаљци дотерао ју је онда; многе су пак поникле при гледању туђих слика. Но те туђе слике беху му тек повод, да спева песму; мало се он обзирао на оно, што је страни песник написао. Њему је слика много више говорила, него што би му други песник могао.

Змај-Јовановић нам у таквој прилици изгледа као да је гледао живу децу у положају, у ком су насликана, те нећемо ни најмање погрешити, ако све те песме сматрамо за оригиналне.

Да их видимо сад мало из ближе; али и ту ћемо се држати строго наше теме, те ћемо навести само оне песме, у којима се огледа песников хумор. До душе, дечије се песме у главном и не могу друкче узети, већ са те ведре стране, јер дечији су боји малени, као год што су и они.

*

На страни 333. у „Певанији“ почињу дечије песме.

Ко не зна песму „Мали Јова“! Сваки, свака, свако.

Мали Јова једио се,
Што је тако мали,
Попео се на столицу,
Па се висок хвали.

Једио се мали Јова,
Што нема бркова,
Нагарио науснице:
„Сад сам чика Јова!“

Па онда наочаре, па браду, па дедин пруслук — све је то метуо на себе, само да буде велики. Е, али деца му не хтедоше веровати, па још кад је дошао и деда: онда је било жалости за малог Јову.

Каква је то лепа поука за децу; у шали, у игри, за децу таман.

У песми „Деца се ругала јарцу“ избија онај чисти Змајев хумор на површину, који на све стране тек само свежила разашиле, па и на самог јарца:

А јарац се ништ' не једи,
Већ овако пробеседи:

Па ако вам право није,
А ја умем и друкчије,
Тад је носим,
Да вам напрокосим.

Да, сад се јарац опет деци руга. Па „Петао“, који, кад нађе црва, кокошкама печеницу:

Зна он добро, што им треба,
Па гутају и без хлеба,
И без соли, и без масти,
Ао сласти!
Све им сија радост с лица,
То је њина печеница.

„Материна маза“, „Цица-маца и рундовбундов“, „О мишу“, — те би песме требало

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

исписати са свим, како су Лаза и миш са халапљивости страдали а рундов-бундов опет с тога, што замеће кавгу. „Гојво у лову“, који не зна, на који ће лептир:

Гле, још један, па још један,
Ловац глене у округ,
П'онда зашне, п'онда падне,
Па се прући кол'ко ј' дуг.

Па „Јоја и гуска“, који не да мира гускама, већ би се тукао, а кад гуска полети

Да јуначки мегдан деле —
А наш јунак шумангеле!

„Марко у шкрипцу“, који је знао тако дивно да краде, и ком се напоследку причкињио реп:

Није мука без маука,
Спонаде га зној и стреп,
Та то боли, врашки боли.
Није шала, стиснут реп.

Па бар да га нико не зна!
Већ к'о да је дун'о рог:
Слетили се силни врашци,
Па душмана гледе свог.

„Куцов цоња пред вратима“, „Никад мира“ описују јаде кереће. Цео дан је у послу или у невољи сиромаш Мура, па:

Легнем мало да продремам,
Јест', ни онда мира немам;
Ту је трка од чељади,
Ту су муве, ту обади;
Макар лег'о полеђушке,
Макар лег'о потрбушке.
Свирају ми око њушке.
Ни за часак не смем лећи —
То је баш керећи!

„Неће мачка да се сиграмо“, „Разговор“, „Брацин рачун“. Уф, ала је то мука! На пољу се играју деца, „Пантина чета већем машира“ а он, сиромаш браца, мора да рачуна. Судећи по пажњи његовој, неће свршити свој рачунски задатак.

„Како би . . .“

Како би то стајало:
Кад би стари дека
Напио се млека,
Па завијен у јастучак —
Преспаво ручак.

Па „У бувари“ у којој је мали Рашко:

Гледајте га мали, стари,
Како седи у „бувари“.
Ма да крије лице своје,

Ми га ипак знамо ко је:
То је онај мали Рашко,
Непослушно и несташко.

„Чворак“ вели о себи:

Не знам певат' баш на ноте,
Да се топиш од милоте,
Али певам брзо, лако, —
Сад овако,
Сад онако.
И к'о ластва, кад цвругне,
И к'о славуј, кад промукне;
И к'о кос,
Ал' кроз нос;
И к'о чорба, кад се срче;
И к'о врата, кад зацврче;
И к'о точак, кад зашкрипи;
И к'о лонац, кад прекипи.

„Циганин фали свога коња“ је хумор прави. С каквом слашћу морају читати деца ту песму, а што је есенција у том хумору, то је, што ће деца веровати ама баш све, све, и то, да је коњ бржи од олује, јер је утекао од ње, и то тако, да му је само покисао — реп.

„Пи-пи, пи-пи!“

А би л' јели мало каше?
„Сад ће се донети.“
Како вам се свет допада?
„Но, може поднети“.

„Бела штета“, „Мали сликар“, „Ала су то грдне муке“, „Ко си ти?“ „Уф“, „А!“ „Опачар“, „Бобук од сапунице“, „Мали филозоф“, „Мој лов“, „Охохо!“ „Пера и његов Каро“, „Ахаха, ахаха!“ „Свако црта како зна“, „Пура-Моца“, „Без тога је могла бити“, „Два зеца“, „Браца Ђока на коњу“, „Серенада“, „Читају“, „Зашто? — зато“, „Тужно и радосно“ . . .

Ево, све те песме узесмо тако рећи на дохват из „Невена“ чика Јовиног. Деца знају те песме, знају их на памет а треба да их знају и старији. Но знају их и они. „Кад Невен дође, знаш, једва чекам да га прочита моја мала Деса, па да га читам и ја, а богме је кад кад и преварим, па узем лист пре ње — да ви'ш онда плача и вике; да се умири, читам јој ја, е, али она хоће сама да га чита.“ Тако ми рече пре неки дан један пријатељ мој, човек иначе озбиљан.

*

Чисто ми је жао, што се приближујем крају; али, свршетка мора бити. Тешко, врло тешко се растављам са својим предметом; али ми остаје свагда могућност превртати по песмама Змај-

Јована Јовановића, њих читати и њима се сладити. И свагда, кад год се латим тих красних умотвора, свагда ми је тешко да их опет напустим. Неодољивом силом ме привлаче к себи:

„Von Buch zu Buch, von Blatt zu Blatt!
Da werden Winternächte hold und schön,
Ein selig Leben wärmet alle Glieder“...

Још ову само, па још ову, и ову . . . е, тако ми је кад читам његове песме, кад читам та слатка чеда његове богодане Музе.

Човек се измирује са светом, са самим собом — је ли онда чудо, што су многе његове песме стављене у гласове, што су оне одушевиле и сликаре! И заиђе ли човек међ народ а он ће чути, како у колу, по селима, на моби, прелу, при веселој соври одјекују песме Змај-Јовановића Народ их пева свом душом, а кад запиташ које момче или девојче, чије су то пе-

сме а они ће ти одговорити: Змај-Јовине. Ко је својим песмама тако дубоко ушао у народ, тај нек се не стара за несамртност своју. Народ српски не може материјално да обезбеди своје велике синове; али их морално награђује, као можда ни један други народ. Мало детешце, које уме једва тепати, научило је име свог највећег пријатеља а седи старци скидају шешир, кад им когод спомене Змај-Јована Јовановића.

Па може ли онда књижевна критика таквом мужу хаснити или наудити? Не. Њезин је задатак само констатовати чин — а у колико сам могао ја, ево сам учинио. Што сам написао, текло ми је из чисте душе; тврдо уверење дик тирало ми је речи у перо, и још ми преостаје само то, да пожелим из свег срца, да нам Змај-Јован Јовановић још дуго уживи, чио и здрав, какав је сад.

Милан Савић.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

ОДГОВОР НА КУЂЕЊА И КЛЕВЕТАЊА.

(„Солидност књижевног рада архимандрита Душића. Написао В. С. Д.“)

У 31. и 32. бр. „Стражилова“ и из њега на по се прештампао о. г. у Новом-Саду напада ме, куди и клевета некакав В. С. Д. прикривени писац расправе „Ко је наследник пећке патријаршије“.

Прикривени писац послужио се изразима, каквим се не служе образовани и васпитани људи. Клевета ме за то, што сам штампао у 60. Гласнику (прије његове расправе у 62.) своје „Оцјене“ „Зборника апостолских правила“ . . . Пријевод с грчког архимандрита Милаша и његове брошуре „Каноничког начела“ . . . К питању о јерархијском положају сарајевске митрополије. Задар 1884. г.“

Све оно, чим ме напада и куди, измишљено је, и не заслужује одговора, него презирања. Али има ту једна крупна клевета, која се не може оставити без одговора.

Каже, да сам узео из његове поменуте расправе „све главније разлоге“ о нашљедству пећке патријаршије, и штампао их у својим поменутих „Оцјенама“!!

Наведен завишћу, што се критика похвално одазвала о мојим „Оцјенама“; н. пр. „Јавор“

у Новом-Саду; „Позор“ у Загребу; „Универзитетска изјестија у Кијеву“; и т. д. устао је, да ме грди и подмеће „плагијат“!! тијем, што ми је Српско учено друштво дало његову расправу на оцјену, и, што сам је, како вели, држао два мјесеца, и то „од 16. децембра 1884. до 17. фебруара 1885. г. Па додаје, да му је „16 децембра 1884. г. писао један пријатељ из Београда, да се г Срећковићу допада (м. свиђа) та расправа и да ће се и мени допасти.“

Па послѣје многих грдња и грубости, вели, да сам у томе времену преписао „све његове главније разлоге“ из те расправе, и штампао их у 60. Гласнику, као своје!!

Моја је расправа о нашљедству пећке патријаршије била спремна много раније, него што се и чуло, да некакав прикривени писац пише „Ко је наследник пећке патријаршије.“

Да је ово истина, о чему имам најбољих доказа, могао би потврдити (ако хоће) и г. архимандрит Руварац. Он има добро памћење; те сам увјерен, да није заборавио, да сам му укратко напоменуо своје главне назоре (у својој кући у Биограду јесени 1883. г.) о нашљедству пећке патријаршије, које је тада ватрено претресано у домаћој журналистици поводом једнога званичног писма у VI. свес. „Хришћанскога весника“ за 1883. г. Напоменуо сам му

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

и то, да спремам једну кратку расправу о том питању, која ће уједно бити и одговор на Радићеву броширу од 1879. г.; јер тада још не бијаше Милашеве.

Г. Руварац одобравао је те моје назоре, тврдећи са мном заједно, да карловачки митрополити нијесу нашљедници пећске патријаршије, нити су имали никакве власти над српском црквом у Босни и Херцеговини. Уједно ми је сврнуо пажњу на прве српске црквено-народне саборе у Аустро-Угарској особито на крушедолски од 1708. г., који су тежили, да њихови митрополити зависе у црквеним односима од пећских патријараха, као што то јасно свједочи заклетва Исајије Ђаковића у томе сабору.

Доцније, кад сам расправу довршио, размишљајући, гдје, да је наштампам, разбољех се од катара и запаљења, паувши у постељу, нијесам изишао из собе прије 15. априла 1884. год. За тијем сам отишао у Глајхенберг ради опорављења здравља. Вративши се у Биоград у августу, дознах тада, да је изашла Милашева брошира у духу и правцу Радићеве.

Како сам, као што рекох, већ имао готову расправу о том питању, не дадох је у штампу, док не прочитам и Милашеву броширу и не видим, по каквим је изворима, и у какву духу и правцу написана. Ненашавши је у Биограду ни изван — у књижарама, пишем за њу г. Милашу. Примивши је од њега, и прочитавши, врло ме сневеселила за то, што је истекла из пера Милашева, из чијега су дотле истекли лијепи књижевни радови особито о канонима и црквеном праву у опће. Одмах му пишем, да та његова брошира не може издржати објективну критику ни с канонске ни с историчке стране и т. д.

Он ми одговори, наводећи неке разлоге, за што ју је онако написао; пославши ми и свој пријевод „Збор апост. правила“ . . . са жељом, да му и о њему кажем своје мишљење.

То ме потакне, те напишем под I кратку оцјену тога „Зборника“ . . . а под II уврстим своју споменуту расправу, одговор на Милашеву мјесто Радићеву броширу. То сам учинио за то, што је г. архимандрит Милаш стручан зналац каноа православне цркве; па да за раније, и као нова, та његова брошира расвијетли и историчке и канонске стране, како би се то питање извело на чисто.

По чем сам тај „Зборник“ . . . примио у почетку новембра 1884. г., имајући поред званичних дужности доста других послова на реду,

да их свршим, нијесам могао одмах да напишем оцјену на онако капитално дјело, као што је тај Милашев „Зборник“ . . . , него тек у децембру. И по том сам читао и једно и друго у сједници одбора за државне и историчке науке Српскога ученог друштва 3. јануара 1885. г., гдје је примљено и штампано у 60 Гласнику.

Ето то су прави узроци, за што нијесам могао, да одмах узмем у читање и оцјену расправу прикривенога писца, која је чекала на ред, док сам прочитао за реферисање друге ствари из Главнога просвјетнога савјета и Српскога ученог друштва, које сам раније примио на оцјену.

Осим свега тога има и овдје у Биограду лица, која знаду, и којима ће ваља да вјеровати и прикривени писац, е сам писао ову расправу онога времена, о којем говорим, с онијем истијем разлозима и по истијем изворима, који су у њој штампани и мојим биљешкама.

Па би само ово једно доста било, да се очитује клевета прикривеног писца.

Међу тијем види се, да је чак и прикривени писац дознао (разумије се од својега пријатеља из Биограда), да ја имам ту расправу прије, но што је своју послао Српском ученом друштву, јер ми замјера у свом насртају овијем ријечима: „не би ни по што требало, да прими рукопис на оцјену, у којем се баш расправља оно исто питање, којим се баш онога часа и сам бави“.

Овдје признаје, да се и сам бавим тијем истијем питањем, ма да је у времену погријешно; а на другом мјесту вели, да је та расправа постала „на основу његове“!! Збунио се, као кривац, па не умије ни да мисли!

Ну, да видимо, којим се дакле изворима служио прикривени писац у тој својој расправи, и, јесу ли ти извори само њему приступачни. 1. Гласници Српскога ученог друштва, у којима су и подаци за историју српске цркве од г. И. Јастребова; 2. Беседа 1869. г.; 3. Сион 1875. г.; 4. Actenmässige Darstellung der Verhältnisse der gr. n. u. Hierarchie in Österreich 1861. г.; 5. Politische Geschichte der Serben in Ungarn von Dr. J. H. Schwicker 1880. г.; 6. Политичка конвенција између Аустро-угарске и Турске о Султанову суверенству над Босном и Херцеговином 1879. г.; 7. Црквена конвенција између Аустро-угарске и Цариградске грчке патријаршије о њеној врховној власти у Босни и Херцеговини 1880 г.

Намеће се дакле питање: јесу ли ови из-

вори тајни? је ли их пронашао прикривени писац? и јесу ли само његова властитост?

Не треба доказивати, да су сви ови извори и још многи други, које прикривени писац није ни употребио, јер и не зна за њих, јавни и приступачни свима, који их траже, и који се баве историјом српском било политичном, било црквеном. Управо у томе и јест научна вредност извора, што су свима књижевницима и научницима приступачни да се њима служе.

Па зар није слободно, да се и ја њима послужим? — Толико прије, што се зва, да се бавим проучавањем извора и прикупљањем грађе за историју српске цркве више од 10 год. А то свједоче и моје расправе у Гласницима Српскога ученог друштва.

Између осталог прикривени писац, клеветајући ме, вели и за двије поменуте конвенције, да сам се њима послужио из његове расправе, а ја их имам у вјерним копијама с оригинала; а не као он што говори о њима по „Narodnim Novinama“ и „Die Presse“. — Ипак безочно вели, да сам учинио „плагијат“ из његове расправе!!

Изгледа, као да нико други, до он, не мо-

же знати изворе, нити се њима служити, и као да само он један има повластицу, да с ауторитетом говори о српској историји! А овамо не зна ни све изворе за историју!

Спремајући дакле, да критички, колико се то може, саставим историју српске цркве по изворима и записима до сада знаним, и износећи у расправама на јавност понека заплетенија питања из српске црквене историчке области ради расвјетљења: прикривени писац напада на ме из бусије и с туђега земљишта!

Нападајући и багателишући мој 28-годишњи, ако ће и мали, књижевни рад, изазвао ме, да и преко воље кажем, како се на тај мој књижевни рад, на који се прикривени писац баца дрвљем и камењем, позивају у својим књижевним и научним радовима доста домаћих и иностраних најбољих писаца и прослављених стручника. Доста ће бити да напоменем само: Даничића, Јагића, Богишића, Новаковића, Матковића, Пико-а, Флоринског итд. А неки су написали и читаве врло похвалне научне оцјене.

Вријеме ће и непристрасна критика најбоље оцјенити свачија дјела.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

СТАРИНСКИ ОПШТИ ЛИСТ.

ОД ВЛ. КРАСИЋА.

Међу србуљским књигама манастира Ораховице нашао сам један стари општи лист, који се друкчије зове „Проскомидија“. Та је књига писана in folio, има 15 листа; укоричена је у дрвене корице, кожом превучене. Први лист украшен је лепим орнаментом и колорисат воденим бојама. Испод орнаментa је крупним и ситним минејским словима утрпано написан наслов: *Прѣдсловіе свѣтѣ и божастакіиѣ Проскомидіи внишнихъ благовѣрнихъ и хрѣстолубивнихъ цркъ. и скетныхъ конторъ задъ лежечнихъ и по ковѣсздъ православнихъ хрѣстіанъ. Првѣиѣ благоуствѣиѣ :*

Довде је писано црвеним мастилом, а ово што долази писано је обичним мастилом.

Помену Господи великаго жзнанаа Неманю Стефана, пркв именоканаго иноктн Симеоиа монаха.

Помену Господи прькаго архієпископа Савкв.

Помену Господи Іодана Деспота.

Помену Господи Аггелію монахию.

Помену Господи Феоктиста монаха.

Прковенуааго крапа Стефаниа.

Помену Господи Милзтнпа крапа.

Помену Господи Стефана крапа иже есть вѣ Дъудієхъ.

За тим се помињу два патријарха пећска :

Помену Господи архієпископа Макаріа.

Помену Господи архієпископа Герасима.

Што се после Герасима не помиње више ни један архиепископ, знак је, да се ова „Проскомидија“ почела писати после смрти истог патријарха, који је умро 1591.*); а тим, што је непосредно после Макарија забележен Герасим, поможево је, да се реши у повесници српске цркве врло знатно питање, на име, ко је дошао на пећску патријаршију после Макарија. По Троношцу постао је после Макарија патријархом српским његов братанац Антоније. Сумња г. архим. И. Руварца**) да ће то

*) Гласник XLVII, стр. 275.

**) Ibidem, 273 и 274.

бити тако — са свим је оправдана, и ја мислим, да би се општи лист ораховачки могао узети као доста поуздано сведочанство, да је био наследник Макаријев на столици пећских патријараха *Герасим*, а *Антоније* — синовац великог везира *Мехмеда Соколовића* — да је, као што Герлах тврди, у то време постао *оградским* архиепископом.

Мало ниже испод имена Герасима патријарха има ситним скорописним словима познијом руком написано ово: „*Помени Господи ва царстви си вьсе прежде вьспаше господаре и царе наше вь царстви си вьсегда и нини и присно и ва веки векомь аминь.*“

Ораховички су калуђери овим општим листом којегде сабирали прилоге својој обители и у њ забележили имена приложника; то се види из овога што долази.

На другом листу пише уз десну ивицу „*Крка манастирь*“, и на целом том листу, па и на трећем, забележена су имена јеромонаха (48 на број). Из *манастира Дреновца*“ записан је јеромонах „*Антоније.*“

На четвртном листу има забележен „*манастирь Копани*“ и јеромонаси: „*Генадиј, Јосиф и Матвеј.*“ На другој страни 4. листа и на 2. страни 5. листа помињу се два јеромонаха и више мирских имена. Друга страна 5. листа има ова имена јеромонаха *манастира „Марче.“*: „*Мазила, Рафана, Прохора, Феодосија, Георгија.*“ (И на 21. листу забележени су јеромонах марчански: „*Ананија и Јосиф*“ и јерођакон: „*Данил.*“)

На 6. листу помиње се *Збег Дервенски*. У старо време било је то велико село у Подравини, и у њему беше црква посвећена покрову богородичину. Становнике је тога села спахија, на крају прошлог века, растерао. — Црква је та најпре преобраћена у магацин, а сада је коњушница. На месту где је било то село, сада је стаклара.

Друга страна 7. листа казује нам поименце 6 јеромонаха *манастира „Милешева.“* (И на 15. листу помиње се један јеромонах тога манастира.)

На другој страни 8 листа стоји име „*Макарна*“ јером. манастира „*Гомрија.*“ (И на 53. листу забележена су неколико калуђера тога манастира, на име: „*Макарне, Равань, Макарна.*“)

Лист 9. казује 38 имена јеромонаха и једно име монаха манастира „*Кинџице.*“ у Босни. (И на листу 22. има записан манастир „*Гинџица*“ с 14 јеромонаха).

На 12. листу има забележен манастир „*Возоуца*“ (у Босни). Ту се помиње игуман *Лонгун* и 23 јеромонаха. (Такође на листу 19. забележено је 15 јеромонаха манастира „*Вьзвце.*“) Друга страна истог листа помиње 3 јером. манастира *Лина* у Босни).

Тринаести лист има забележене јеромонахе *лин.* *Гомџице**) (у Босни), њих осам.

Манастир „Хошово“ стоји забележен на 14. листу и под њим име једног јеромонаха. (А и на 91. листу забележена су 2 јеромонаха истог манастира.)

На 15 листу има забележен један јеромонах *манастира Шишаговца.*

„*Манастирь Раухь*“ налази се забележен на другој страни 22. листа. Ово су му били јеромонаси: „*Миньхь Григоріе, Соака, Софроніе и Евѣније.*“

На 23. листу помиње се проигуман и јеромонах „*Ћинал*“ манастира „*Раковца.*“

„*Икань манастирь*“ налази се забележен на 26. листу, и имају записани код њега ови јеромонаси: „*Микџорь, Антоніа*“ и још једно име, које се не може добро прочитати. На истој страни забележена су три јеромонаха *манастира „Грабовца.“* Друга страна истог листа има забележена имена *мирљана* из „*Градишког Шанца.*“

На другој страни 28. листа налази се овај запис: „*Рече Мартинь Михаловь синь да овьз книгь ѿрвани за ѿвннз дьшз, и даде њ. аспри.*“

Лист 29. и 30. казује поименце преко 50 монахиња, не зна се којега манастира. (На 30. листу има још забележено „*Осьеуко поле:*“ а на 32 листу „*Качко подзнакье.*“)

„*Моухуко поле*“ и село „*Лишова*“ забележени су на 33 листу.

На 36. листу чита се село *Магадиновац*, које је било близу *Чиглука* (добро манастира Ораховице). Сада је ту спахијски мајур.

Село „*Хелчин гави*“ забележено је на листу 52.

„*Пожешко поле*“ забележено је на листу 56.

На 65 листу пише: „*Взвѣта ѿ Каменграда и ѿца Взвѣтина.*“ Поред села *Каменске* (у Славонији), 2 сахата на запад од *Пожеге*, имају развалине *Каменграда*. То су били двори, као што народно предање казује, јунака српског *Вучеге*. Сеоце извише *Каменграда* (Каменске) зове се по имену његову *Вучијак*. — У *Каменску* је сазван из манастира Ораховице 1700. на св. Андрију велики српски народни збор, који је, утицајем патријарха Арсенија III., одрекао покорност наметнику владици *Петронију Љубибратићу*. У позиву на овај збор речено је, ко не дође на зборно место, да ће се метнути под проклету гомилу, а кућа његова да ће се предати огњу.*)

На листу 66. налазе се приложници из градова *Темшивара* и „*Стонногь Келнграда.*“

*) У Вукову Рјечнику стоји: Гомеља манастир у Босни. — „И Гомеља на граници сувој.“

*) Гледј: Archiv für österreichische Geschichte XXXVII., Wien 1867., стр. 114.

„Село Хумљани“ помиње се на листу 77. Људи памте, да је на истом месту, где је сада село Хумљани, била велика и стара растова шума са остацима од пређашњег села; и по што је та шума исечена и земља искрчена, населили су ту Маџари велико село, које има 100 кућа. Дакле, првобитни Хумљани давнашњег су постања.

Село „Југово поље“ налази се забележено на 83. листу. Данас тога села нема; него код *Српског Михољца* (у Славонији) има једно поље, које се тако зове. На том пољу имају развалине, за које се вели, да је то била кула *Југ-Богдана*. Не далеко од тих развалина има село *Југовске Мелане*.

Манастир „*Пива*“ и јеромонах „*Рзвник*“ записани су на 91. листу.

„*Шехер Оснек*“ и село *Сарвањ* могу се читати на истом листу. У селу Сарвашу била је саграђена српска црква, па истом што је зготовише, дођу го-снода комитата вировитичког, те исту цркву „*пласивна ради носачагоса к роду нашему... с орзженосци и сикраши до фундамента разориша*.“ То се догодило, по сведочанству владике Софронија Јовановића, 31. маја 1751. год.

На листу 103. пише: „*Сѣнска краина, Аика и Крѣпка*.“ Овде су забележена 83 имена приложника, које је све једна рука писала.

Лист 104. казује нам приложнике из „*Косова*“, у Далмацији.

„*Радно поље*“ чита се на листу 107.

Последњи лист нашег рукописа има овај запис: „*Сію проскомидію ѡбнови мнаторь Мартинь Мнпловнхъ за оца Мнана дшнз при изменоу курь Влсилню въ лето зрѹа (7191—1683.)*“

Одговор на „*примедбе*“ г. В. С. Д. у 35. броју „*Стражилова*“. Написавши горњи чланчић, био сам се латио, да напишем неколико речи „О епископима пакрачко славонским;“ у том послу опазио сам неке несагласности у писаца наших, што се тиче сабора српских од 1730. и 1731. Тако се вели у 104. књ. *Летописа* „*Матице Српске*“, да је 1731. био сабор у *Београду*, на коме је изабран за митрополита *Вићентије Јовановић*. Др. Ст. Павловић вели у књизи „*Српски народни сабор*“, на стр. 17., да је Вићентије Јовановић изабран 1730. Пико у књизи „*Срби у Угарској*“, на стр. 108. изреком каже: „*1731. Вићентије Јовановић изабран за митрополита 7. марта 1731.*“ Ту несагласност хтео сам у реченом чланку да исправим према једном поузданом извору, који ми је у рукама. Али, ето, од те дужности решио ме је г. В. С. Д.; он је тако љубазан, те је у 35. броју „*Стражилова*“ од погрешака у три наведена дела опазио у једном ону погрешку, што је из *Летописа* ушла у мој чланак, у 33. броју реченог листа, где пише, да је 1731. држан сабор у Београду, а *ваља да стоји год. 1730.*, те да је саопштено пуномоћије братства манастира Ораховице дато за сабор те године, а не 1731. — Тако је г. В. С. Д. опазио горњу погрешку, — која је чекала у *Летопису* од 1862. до 1885. да се исправи — тек онда, када ју је видео у моме чланчићу, еда би ме могао посаветовати, да мало боље проучим повесницу српског народа. Ја верујем, да је г. В. С. Д. за то написао примедбе на мој чланчић, што је био рад да се утврди историчка истина; али нек ми не замери, што не могу веровати, да би он своје примедбе завршио оним саветом, да се под реценсијом Дучићеве расправе о наследству пећске патријаршије у 15. броју „*Јавора*“ од 1885. не налази слово К. **В. К.**

ЛИСТИЊИ

ИЗЈАВА.

Драги уреднице!

У 36-ом броју „*Стражилова*“ у чланку „*Хумор у поезији З. Ј. Јовановића*“ спомиње се Змајева песма „*Збогом*“, кад се оно решио Змај да оде „*дечи*“, т. ј. да уређује „*Невен*“, а „*Стармали*“ да престане излазити, а с овим у свези вели се даље у „*Стражилову*“: „*Али не буде са свим тако. — „Стармали“ није престао, он живи још и данас, ако га је и напустио највернији му сарадник, Абуказем.*“ Да не би ко ове речи криво

разумео, рад сам овде да наведем, да оно Змајево оупраштање са публиком беше г. 1879., а моје „*напуштање*“ „*Стармалога*“ је тек од почетка ове (1885) године, дакле ја сам још пуних пет година био сарадник „*Стармалог*“ после оне песме „*Збогом*.“ Није дакле моје „*напуштање*“ криво, што је онда „*Стармали*“ хтео да престане, него је узрок томе јасно казан у самој томе листу, у последњим бројевима оне (1879) године. Узрок је просто слаб одзив у публици, те издавач претрпивиши штету хтеде одустати од даљег издавања листа. Но

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кад се публика на брзо опет одазвала, то се издаваће листа без прекидања наставило и хвала богу ево га још и данас. Моја сарадња или несарадња дакле није убила лист нити је хтела да наведе нашег првака-хумористу да напусти оно поље, на ком је он светлио још онда, кад сам ја с „Малом Катавасијом“ у школу ишао.

Твој Абуказем.

*

Радо дајем места твојој изјави, тим пре, што нисам ни хтео, да се оно место у мом чланку може по тебе рђаво тумачити. — У.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Вуковару.) Од Велике Госпојине амо до појутарја Мале Госпојине бавила се дружина српског народног позоришта у Вуковару и приказани су за то време редом ови комади: 1. „Рат у мирно доба“, 2. „Робијашева ћерка“, 3. „Фуршамболови“, 4. „Еј људи, што се не жените!“, 5. „Сеоска лаола“, 6. „Стеван, последњи босански краљ“, 7. „Наши сељани“ 8. „Добора“, 9. „Војнички бегунац“, 10. „Доктор Клаус“, 11. „Јевуита и његов питомац“, 12. „Адријена Лекуврерова“, 13. „Стрелан“, 14. „Милош Обилић“ и 15. „Проводачије“. По репертоару се томе види, да дружина за време свога бављења у Вуковару није научила нових комада, но томе је криво то, што су пре доласка дружине у Вуковар настале велике промене у глумачком особљу, тако да се многи и стари комади морали наново учити. Од старих чланова остали су у дружини: Д. Ружићка, С. Вујићка, Ј. Добриновићка, Л. Хаџићева, С. Брићева, Ружић, Добриновић, Димитријевић и Ђурђевић, иначе су махом нови глумци и глумице. Већином су то младе снаге, које ће се морати трудити, да достојно пристану уз старије своје другове. То не важи до душе за Миљковића и Милојевића, који су у глумачкој рутини далеко већ одмакли. За њихове жене, С. Миљковићку и З. Милојевићку се ово последње баш не може тврдити. Међу млађима је најдаровитија и највреднија ученица млада Милка Максимовићева, која је са кр. позоришта београдског прешла амо. Даринка Бандобранска такођер има лепа дара, Даница Николићева пак, колико се по првим покушајима може судити, никад се неће ваћи на позорници као код своје куће. Банић, Васиљевић, В. Димитријевић и Петровић имају лепа изгледа на напредак, но Кестерланек даје слабо наде — Вуковарска се публика врло лоше одазвала те је с тога дружина могла остати само тако кратко време а и за

то је време претрпела новчану штету. Из Вуковара је отишла на једно месец дана у Осек, оданде ће на зимницу прво у Сомбор па после у Нови Сад.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Као што смо из Београда извештени, покреће др. Владан Ђорђевић поново своју „Отаџбину.“ Радујемо се тој вести и желимо само да се обистини.

— Изшла је у Лондону нова књига Тенисних песама.

— У Милани (Италија) отворена је школа за слагаче. Осим теоретичког и практичног изучавања у својој струци, уче момци још талијански, француски и латински.

— Г. Карпелес написао је нов животопис Хајриха Хајнеа. Накладом Хофмана и Камре-а у Хамбургу. Иста наклада јавља, да уређује ново издање Хајнеових дела; свеска ће бити увезана а стајаће 60 нов.

— Најзнаменитији трагички глумац мађарски Ђ. Молнар издаје студије о „Краљу Лиру“, „Отелу“ и „Тартифу.“

ЧИТУЉА.

С болом у срцу вршимо жалосну дужност, те јављамо читаоцима нашим, да се један од бољих људи, др. **Влајко Мајински**, адвокат у В. Кикинди, 13. септ. о. г. преселио у вечност. Тешко нам пада бележити смрт тог врсног родољуба, тим теже, што смо од 30 година амо с њиме у најлепшем побратимству живели. Лака му била мајка земља.

БИБЛИОГРАФИЈА.

На овоме месту огласићемо сваку српску, хрватску и словенску књигу, која стигне уредништву на књижевни приказ. Оцене доносићемо о онима, које иду у круг нашега рада а пре свега о оригиналима.

*

Краљевић Марко у народним песмама. Са сликом „Сан Краљевића Марка“ и протумаченим турским и другим мање повнатим речима. Треће издање. Панчево. 1885. Наклада књижаре браће Јовановића. Цена 50 н.

Народна библиотека Браће Јовановића. Изашла је свеска 113. Скупљени списи Јована Стејића. II — 16 н. (35 пара) Добија се у свима српским књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3:50 (7 дин.) а поједина 18 н (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску уредно. — Излази сваких 14 дана 1 св. — Новац молимо у напред с пошт. упутницом.

Са идућим бројем излази трећа четврт Молимо, да се обнови претплата. Претплата 1 фор. 25 новч. — Новци се шаљу администрацији „Стражилова“.

САДРЖАЈ: Шта нам кремен приповеда. Песма З.-Ј. Ј. — Поп Илија и прота Драгач. Приповетка из живота честејших. Написао Милан Андрић. (Свршетак.) — Туга. Песма Павла Р. — Сперата. (Из Гетевљевог „Wilhelm Meisters Lehrjahre.“) (Свршетак.) — Билине и богатири. Студија Н. Ковачевића. (Свршетак.) — Хумор у поезији З.-Ј. Јовановића. (Свршетак.) — Књижевност: Одговор на кућења и клеветања. — Листак: Старински општи лист. Од Вл. Красића. — Листићи: Изјава. Од Абуказема. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља. — Библиографија.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.